

Příloha č.1: Transkripce rozhovorů

Rozhovor s respondentem A:

Souhlasíte s nahráváním?

Ano

Nejdřív bych se ráda zaměřila na obecné informace o vzdělávání ve vaší věznici. Jaké vzdělávací programy nabízí věznice Všehrady?

Školské vzdělávací středisko („školák“) u nás aktuálně nabízí učební obor Truhlář a kurzy Zámečnický a Elektrikář. Přičemž Zámečnický a Elektrikář už teď dobíhají a nebudou se dál otvírat. Potom tady máme rekvalifikační kurzy – tam je například svářeč, manipulace s vysokozdvizným vozíkem, obsluha motorové pily nebo základy práce s počítačem. Veškerou výuku zastřešuje učiliště z venku, tím pádem musí splnit stejné požadavky jako klasické učiliště. Vzdělávací plány a veškeré výstupy musí splnit.

Mají u vás odsouzení i možnost například složení maturitní zkoušky?

Co se týká maturity, odsouzený může studovat i venku. To znamená, že pokud splní nějaké podmínky, můžeme je pustit ven. Je to podobné jako u zaměstnání, kde jsou tři možnosti. Buď pracují uvnitř věznice, to jsou ti, kteří vůbec nespĺňují podmínky, pak je takový mezistupeň, to jsou takzvaná nestřežená pracoviště, de s nimi jezdí buď zaměstnanec nebo příslušník a pak jsou volné pracovní brigády, kde jsou úplně bez příslušníka, tady si je vyzvedne nějaký svoz, jsou v práci a pak je zase přivezou zpátky. To jsou ti „prověření“ odsouzení, u kterých víme, že mu můžeme nějakým způsobem důvěřovat. Komise posuzuje například délku trestu, a pak každý odsouzený může selhat, i když si řekneme, že ten neuteče, protože mu zbývají třeba už jen dva měsíce. Spíše se ale posuzuje společenská nebezpečnost v případě toho selhání. Stejně je to v případě toho vzdělávání. Odsouzený, pokud má zájem, se může přihlásit na školu venku, a když ho přijmou, tak ji může navštěvovat. Samozřejmě není možné, aby chodil do té školy klasicky jako normální žáci, takže tam se zvolí nějaký individuální vzdělávací plán a může dojíždět na nějaké zkoušky. V případě, že splní ty stanovené podmínky, ho můžeme pustit, aby do té školy dojížděl a ty zkoušky plnil. Druhá možnost je, že tam s ním pojedou nějaký příslušník, ale to už je pro nás jako vězeňskou službu trochu problematické. A třetí možnost, kterou teď máme u mladistvých, kteří ty podmínky nespĺňují většinou z důvodu nezvladatelné agresivity, často nevyzrálé osobnosti, a tedy vysoké společenské nebezpečnosti, je studium online. Je dost složité něco takového vyjednat, je potřeba mít veškeré vybavení včetně nějakého videosetu a notebooku, přes který se může připojit. Opět nenavštěvuje klasické hodiny, ale dostává úkoly,

kteří plní a pak má nějaké přezkoušení formou skype nebo nějakých videokonferencí, u kterého na něj dohlíží pedagog, aby nepodváděl. Takže ty možnosti jsou, ale většinou je to tak, že pokud odsouzený ty podmínky splňuje, tak má krátký trest a vyřeší si to po propuštění.

A ten odsouzený si sám požádá o to, aby mohl studovat?

Ano, u mladistvých je pak potřeba souhlas rodičů, kteří často i posílají požadavek, aby studoval. Ale teď tady máme i dospělého odsouzeného, který studuje dálkově Teologickou fakultu, a o to si požádal sám.

Jaké jsou rozdíly mezi formálním a neformálním vzděláváním, které jsou ve vaší věznici nabízeny?

Základním rozdílem je to, že formální vzdělávání je řízené ministerstvem školství, obsah toho vzdělávání je stanoven podle vzdělávacích osnov a po úspěšném dokončení odsouzený získá buď výuční list nebo nějaký certifikát o dokončení. Ty obory a kurzy jsou v každé věznici se školním vzdělávacím střediskem různé a přizpůsobují se možnostem té dané věznice.

Neformální vzdělávání pak vychází z programu zacházení, zahrnuje různé aktivity programu zacházení. Jsou tam hlavní čtyři oblasti, které jsou napříč věznicemi stejné – finanční gramotnost, sociálně právní poradenství, základy právní výchovy a příprava na propuštění. Tam je ta myšlenka taková, že pokud je odsouzený v průběhu toho programu přesunutý do jiné věznice, tak tam může plynule navázat a pokračovat v něm.

Jaká je kapacita Školského vzdělávacího střediska? Je tato kapacita naplněná?

Kapacita školáku je tuším přibližně 150 žáků. Aktuálně bohužel ta škola zeje prázdnotou, z celkového počtu přibližně 500 vězňů chodí do školy aktuálně kolem 30. Je to hlavně z toho důvodu, že často nemají dokončenou základní školu, a tak se nemůžou přihlásit na nějaký učební obor.

Jaké vidíte nedostatky ve vzdělávacím systému ve věznicích?

Hlavní problém vidím asi v tom úbytku těch možností. Dříve tady bylo daleko víc učebních oborů, například kuchař-číšník, ten je mezi odsouzenými obecně nejvíce oblíbený, ale teď je snaha ty obory rozptýlit nějakým způsobem rovnoměrně do dalších věznic, což pak může být trochu kontraproduktivní. Pak je problém to, že ty obory většinou vyžadují to dokončené základní vzdělání.

Jaký je průměrný věk žáků?

Nemám tady přesnou statistiku a konkrétní data, ale nejpočetnější skupinou jsou odsouzení ve věku 26-35 let, kteří tvoří téměř 50 % žáků.

O jaký typ vzdělávání je největší zájem?

Teď těžko říct, dřív bych bez přemýšlení řekl, že kuchař, protože oni vědí, že když se dostanou ke kuchařům, tak se dobře nají a mají se dobře. Ale teď je to opravdu s tím zájmem slabší. Ale asi i ten truhlář je celkem oblíbený.

Souvisí délka trestu s motivací odsouzeného ke vzdělávání?

Myslím si, že určitě. Když má odsouzený trest krátký, to znamená několik měsíců, tak se mu moc nevyplatí začínat nějaký kurz. Pak je to ovlivněno tím, jestli má odsouzený možnost být propuštěn po polovině trestu. Pokud ano, tak do té školy chodí, i když je to účelové, aby měli větší šanci propuštění po polovině trestu, ale i tak se snaží, jsou motivovaní tím blížícím se koncem trestu. Pak je vidět rozdíl v tom chování odsouzeného, kterému to propuštění na půlku nevyšlo, tam se ukáže ta účelovost, jelikož často o veškeré aktivity ztrácí zájem, protože ta motivace už tam taková není.

Co je nejčastějším důvodem pro zahájení vzdělávání u odsouzených?

Tím nejčastějším důvodem je asi bohužel hlavně jakási účelovost, to znamená vidina takzvané „půlky“ – propuštění po odpykání poloviny trestu. Dalším důvodem je to, že každý tady chce, aby mu ten čas tady co nejrychleji utekl, to znamená vyhnout se alespoň v rámci možností tomu každodennímu stereotypu a mít co nejméně volného času, který tady utíká daleko pomaleji než venku. A samozřejmě je tady i vidina toho něco se naučit.

Jaké procento osob ve VTOS úspěšně dokončí svůj obor?

Na začátku školního roku tam bylo kolem 60 odsouzených a z nich vlastně skoro polovina skončila. My jsme teda potom trošku zmírnili právě na základě toho, že ten úbytek je velký. Existuje tam samozřejmě školní řád. Součástí toho školního řádu máme, že pokud ten odsouzený poruší školní řád, tak že ho vyloučíme z toho studia. A součástí toho školního řádu není jen porušení toho, co se týká školy, ale i porušení nějakých pravidel spojených s výkonem trestu. Hlavně se to týkalo zneužití návykových látek, protože s tím se bohužel napříč věznicemi potýkáte všichni a hlavně jsme to hodně uplatňovali vůči těm odsouzeným, kteří sem jezdili z cizích věznic. Protože praxe je taková, že samozřejmě z nějaké části se ti odsouzení z cizích věznic chtějí vzdělávat, nicméně ne vždy to tak je. Stává se, že se k nám dostane, který je v jiné

věznici problémový a jednou z možností, jak ho z té věznice přesunout je navrhnout mu vzdělávání ve Všehrdech. A jezdilo nám sem dost takových nezvladatelných jedinců, kteří pak dělali problémy i u nás. My se tedy tím školním řádem vlastně chráníme, aby například po tom, co dotyčný zneužije nějakou drogu, nebo zneužije mobil, což je porušení řádu, po kterém jsme ho vyloučili a ve chvíli, kdy už tady nastudoval, odjel zase zpátky do původní věznice. Teď se nám kapacita školy podařila naplnit z naší věznice, takže jsme to trošku zmírnili a například za zneužití OPL vyloučíme žáka jen podmíněčně. Takže letos z toho našeho pohledu, k tolika ukončením docházky nedošlo tak, že bychom my někoho vyloučili. Většina těch, co studium ukončila, byla teda z jejich vlastní iniciativy.

Co bývá nejčastější příčinou nedokončení studia?

Těch důvodů je několik. Jedním z těch důvodů, který bývá nejvíc u mladistvých, ti jsou vždycky na začátku motivovaní, jak budou chodit do školy a pak najednou ve škole zjistí, že se mají učit a že po nich někdo něco chce a to se jim nelíbí, takže se vypíšou. Další, s čím se velmi často setkáváme je to, že mají pohledávky a potřebují chodit do práce a platit dluhy. Myslím si, že to je asi nejčastější důvod zanechání studia z jejich strany, co jsem tak vypožoroval. Potom samozřejmě to zmíněné porušení nějakých pravidel a vyloučení.

Jak se snažíte žáky v této oblasti motivovat?

S tou motivací je to poměrně těžké, hlavně u těch mladistvých. Oni mají ty priority úplně jinak nastavené. Velká část z nich je z pasťáku, takže oni ví, že po skončení trestu se tam vrátí a prakticky se pro ně nic moc nemění. Takže než na vzdělání jim záleží spíš na tom udělat si tady mezi ostatními odsouzenými nějaké jméno. U dospělých je to už lepší. Dospělí mají venku rodinu, děti nebo alespoň kamarády a ta práce je s nimi v tomhle ohledu daleko jednodušší.

Každopádně se samozřejmě snažíme jim vysvětlit, že jim to vzdělávání potom zjednoduší hledání zaměstnání po propuštění, ale na to oni moc neslyší. Takže tou hlavní motivací je určitě prospěchové stipendium, které nabízíme. Máme dané částky podle průměrné známky, které jim pak vyplácíme.

Mají odsouzení možnost pokračovat ve své školní docházce i po skončení trestu?

Tu možnost mají, ale nestává se tak často, že by toho využívali. Buď můžou i po propuštění dojíždět k nám na zkoušky nebo přestoupit do civilní školy a dokončit ji venku.

Jak se věznice podílí na pomoci odsouzenému ve studiu po jeho propuštění?

To neděláme my, ale spolupracujeme s těma neziskovými organizacema, a jsou většinou právě ty, které se tomu odsouzenému věnují, když ho propustíme. A potom samozřejmě funguje probační a mediační služba, která je k tomu nejvíc zapojená a která je zřizovaná státem. Ale jak říkám, je tady ta možnost těch zkoušek, tomu jsme samozřejmě otevření.

Jak se věznice podílí na pomoci odsouzenému najít uplatnění v oboru po jeho propuštění?

Máme tady pracoviště Konecta, to se úplně netýká vzdělávání, ale nebo i odsouzení venku, když pracují, tak po propuštění tam zůstávají vlastně i jako civilní zaměstnanci. To stejné i ta Konecta, to je vlastně call centrum, která zaměstnává vězně uvnitř, a v případě, že je ten odsouzený propuštěn a má zájem, tak ho můžou zaměstnat venku v nějakém tom jejich callcentru.

Takže co se týká péče o odsouzené po propuštění, tak hlavní roli mají právě ty neziskovky, u nás třeba právě Volontee nebo Rubikon a tak dále, je jich spousta, které navazují kontakty s odsouzenými už během výkonu trestu a plynule pokračují v jejich spolupráci i po jejich propuštění.

Já jsem ve své diplomce měl taky takový nápad zjistit, jaké procento osob využije to vzdělání venku, ale pak jsem to vzdal. Přemýšlel jsem, jakým způsobem ten výzkum udělat a vlastně jediný vzorek, který bych mohl získat by byli recidivisti – formou „v minulém trestu jste se vzdělával, a když jste byl venku, tak jste to vzdělání využil?“. Jinak není moc šance zjistit, jestli když se tady vyučí truhlářem, tak pak venku se živí truhlářinou.

A když se vyučí například tím truhlářem, máte možnost třeba zaměstnat je přes věznici jako truhláře?

To bohužel ne, věznice má, jak my tomu říkáme „údržbu“, máme tady malíře, elektrikáře, zámečníky a tak dál, ale vesměs je tam jeden mistr, který má ty odsouzené na starost, ale všechno je z řad těch odsouzených. A hlavně i kdybychom nějaké takové pracoviště měli, tak bychom ho nemohli zaměstnat, jelikož bychom museli vyžadovat čistý výpis z rejstříku trestů, což by pochopitelně neměl.

Rozhovor s respondentem B:

Souhlasíte s nahráváním?

Ano

Jaké vzdělávací programy nabízí věznice Všehrdy?

Nabídku rozlišujeme podle formálního a neformálního vzdělávání. Co se týká toho formálního, tak v našem Školském vzdělávacím středisku, momentálně nabízíme dvouleté učební obory Truhlář, pak desetiměsíční kurzy Zámečnický a Elektrikář, s tím, že Zámečnický a Elektrikář byl už zrušen a momentálně dokončují tento program pouze ti, kteří se do něj přihlásili dříve. Od září budeme mít obnovený kurz Elektromechanik. Kromě toho poskytujeme rekvalifikační kurzy, jako je například kurz svářeče, obsluhy motorové pily nebo základy práce s počítačem. Co se týká toho neformálního, tak tam patří speciálně výchovné aktivity, jako je finanční gramotnost, příprava na propuštění, sociálně právní poradenství, základy právní výchovy a sociální zabezpečení po výkonu trestu. To jsou takové hlavní, pak tady jsou takové projekty, do kterých se můžou odsouzení zapojit podle spáchané trestné činnosti. Takzvané VIT-ko, to je projekt Vnímám i Tebe, ten je i pro mladistvé. V rámci toho si zkusí postavit se do role oběti a často to v nich opravdu něco zanechá. Dále je Grepp, ten je v Novém Sedle, pro odsouzené za trestné činy násilí na dětech, tam oni moc nechtějí jezdit, protože by se hned vědělo, za co byl odsouzený. TP21 junior, to je tříměsíční program pro mladistvé, kteří mají problémy s agresí, v rámci kterého musí absolvovat 21 hodin terapií týdně. Další takové spíš volnočasové vzdělávací aktivity jsou autoškola, český jazyk pro cizince, dějepis nebo geografie. Pak jsou ještě kurzy, na které chodí nabídky z jiných věznic. Přijdou podmínky pro přijetí, a pokud je odsouzený splňuje, může se kurzu účastnit, my ho tam na přechodnou dobu převezeme a po skončení ho zase převezeme zpátky. Byl tam například pánský kadeřník nebo řidič autobusu.

Jaké jsou rozdíly mezi formálním a neformálním vzděláváním, které jsou ve vaší věznici nabízeny?

To už jsme si vlastně řekly. Hlavním rozdílem je zjednodušeně to, že po úspěšném dokončení odsouzený získá buď výuční list nebo nějaký certifikát o dokončení. Neformální souvisí s programem zacházení, a jde tam často buď právě o speciálně výchovné nebo zájmové aktivity.

Jaká je kapacita Školského vzdělávacího střediska? Je tato kapacita naplněná?

Kapacita našeho Školského vzdělávacího střediska je asi 150 žáků. Momentálně je tato kapacita naplněná asi z jedné třetiny.

Jaké vidíte nedostatky ve vzdělávacím systému ve věznicích?

Jedním z hlavních problémů je určitě to, že většina učebních oborů a rekvalifikačních kurzů vyžadují pro přijetí dokončené základní vzdělání. To znamená, že vězni, kteří nemají základní vzdělání absolvované, se nemůžou těmto oborů a kurzů účastnit. Dalším problémem je omezený výběr dostupných oborů a kurzů.

Jaký je průměrný věk žáků?

Ta věková hranice se úplně nedá určit. Chceme samozřejmě, aby se vzdělávali hlavně mladiství a zvyšovali si kvalifikaci pro budoucí propuštění. Ti tam většinou moc dlouho nevydrží, protože udělají nějaký průšvih. Ale chodí i dospělí. Je tady takové procento těch, co nemají dokončenou základku, ale nějaký ten kurz si udělají. Pak jsou tady tací, kteří za dobu výkonu trestu absolvují několik kurzů a oborů, odchází vzdělání, a pak se stejně vrátí, protože páchali trestnou činností.

O jaký typ vzdělávání je největší zájem?

Nevím, jestli se tam dá posoudit úplně jejich zájem. Oni se tam přihlásí kvůli tomu, že tam mají kamaráda nebo bratrance nebo podobně. Myslím, že tam nějaký výrazný zájem o konkrétní obor z jejich strany není.

Souvisí délka trestu s motivací odsouzeného ke vzdělávání?

Asi nějak přirozeně ano. Ovlivní to tak, že pokud je ten trest delší, tak do školy spíš nastoupí, když je kratší, tak se jim do toho úplně nechce, a pak ta zvyšující se délka ovlivňuje to, že si můžou udělat těch kurzů několik.

Co je nejčastějším důvodem pro zahájení vzdělávání u odsouzených?

To že vědí, že jim to pomůže. Veškeré plnění programu zacházení je ve většině případů účelové. Cíl každého odsouzeného je dostat se ven, takže oni se snaží plnit ten jejich program zacházení, aby měli co největší šanci na propuštění po polovině odpykaného trestu. My každému odsouzenému hned po nástupu zvolíme na základě veškerých vstupních informací, které máme, takové aktivity, které je povinen plnit v rámci toho programu zacházení. Na to plnění pravidelně dohlížíme a poznamenáváme si, zda a jaké aktivity plní nebo neplní. U dospělých každé tři měsíce, u mladistvých každý měsíc vyhodnocujeme. Pokud všechno plní, je to pro něj velké plus.

Jaké procento osob ve VTOS úspěšně dokončí svůj obor?

Aktuálně to bohužel bývá kolem poloviny.

Co bývá nejčastější příčinou nedokončení studia?

Nebývá to většinou z důvodu, že by to nezvládali. Buď to bývá porušení nějakého vnitřního řádu, nějaký ten průšvih, nebo potřeba těch financí a vidina té práce.

Jak se snažíte žáky v této oblasti motivovat?

My se snažíme motivovat je ze všech stran, dochází sem například i kaplan, který je taky vede k vzdělávání. Ale musí chtít hlavně sami, my jim řekneme možnosti, ale to rozhodnutí je na nich. Snažíme se jim vysvětlit to, že zvýšení kvalifikace pro ně bude přínosem po propuštění. Často jsou motivací i rodiče, kteří se snaží ty svoje děti vést k tomu vzdělávání. Spousta těch rodičů je nadšená, že jejich děti konečně chodí do školy, protože venku s tím byl problém a měli přeci jen velkou volnost. Tady nemají moc jiných možností. No a pak samozřejmě je motivuje to stipendium, když je to jedničkař, dostane 1000 korun, dvojkař pak 800 a trojkař 600 korun za měsíc. Pak ale nesmí mít více než 15 % absence. A další důležitou výhodou je to, že nemusí platit náklady výkonu trestu. Takže když sem nastoupí někdo, kdo nemá venku dluhy a nemusí chodit do práce, tak se mu vlastně vyplatí chodit do školy, aby nemusel platit.

Mají odsouzení možnost pokračovat ve své školní docházce i po skončení trestu?

Ano, můžou sem i po propuštění docházet a školu dokončit.

Jak se věznicové podílí na pomoci odsouzenému ve studiu po jeho propuštění?

Jak říkám, když mají zájem, můžou pokračovat v tom svém oboru tady u nás, případně mohou přestoupit na učiliště, kde obor dokončí.

Jak se věznicové podílí na pomoci odsouzenému najít uplatnění v oboru po jeho propuštění?

V tom oboru přímo ne, ale co se týče zaměstnání obecně, tak to řeší probační mediační služba a oni mají možnost obrátit se na různé neziskové organizace. My jim teda přímo nesháníme práci, ale spíš jim ukážeme možnosti, kam se může obrátit. Když chtějí být podmíněně propuštění, je pro ně velkou výhodou, když mají zajištěnou práci mimo věznici, na to soud bere ohled. Někdy tedy i přímo z věznicové píšou před propuštěním dopisy do různých firem, že by měli zájem o práci po skončení trestu. Nebo jsou i případy, když pracují na takzvaném volném pracovišti, které je mimo věznici, tak si je tam nechají i po propuštění.

Příloha č.2

Seznam kódů

Kód A: Nabídka vzdělávání ve věznici Všehrdy

Kód A-a: Formální vzdělávání ve věznici Všehrdy

Kód A-b: Neformální vzdělávání ve věznici Všehrdy

Kód A-c: Nedostatky ve vzdělávacím systému

Kód B: Charakteristika žáků ve věznici Všehrdy

Kód C: Motivace odsouzených ke vzdělávání

Kód C-a: Motivace z pohledu odsouzených

Kód C-b: Motivace z pohledu věznice

Kód C-c: Příčiny ukončení vzdělávání

Kód D: Podpora osob po ukončení výkonu trestu

Kód D-a: Vzdělávání po ukončení VT

Kód D-b: Uplatnění získaného vzdělání na trhu práce